

POCTA VÁCLAVU HAVLOVI

Proslov profesora Tomáše Halíka při slavnostním večeru k ukončení prezidentské funkce
Václava Havla
v Národním divadle dne 30.1. 2003

Vzácný a milý pane prezidente,
na prknech, která znamenají svět se dnes loučíme s jednou z Vašich velkých životních rolí. Pokušení k patosu a sentimentalitě snad muže překonat jen naděje, že to není Vaše role poslední. Do vědomí a svědomí světa jste se zapsal natolik, že dnes není na evropské a mezinárodní rovině žádná tak prestižní funkce, že byste se o ni nemohl ucházet s velkou nadějí na úspěch. A i kdybyste žádnou tuto cestu ne zvolil, hlas občana Havla bude mít přesto nezastupitelnou váhu do konce Vašich dnů.

Byl jsem požádán, abych se s Vámi ve Vaší roli českého prezidenta rozloučil jménem všech, kteří Vás mají rádi a kteří si Vás váží; jistě nikdo ode mne nečeká, že to udělám jen ohňostrojem lichotivých frází. Vaše prezidentská role, která dnes ještě patří Vám a za několik dní bude náležet historii, vejde do dějin se všemi paradoxy a hádankami - tedy naplníme tuto chvíli tím, že se nad některými z nich na chvíli společně zamyslíme. To, co zůstává po státníkovi v dějinné paměti národa, nejsou jednotlivé činy, které naplňovaly jeho pracovní dny: za krátko už jen odborníci budou vědět, které zákony a mezinárodní dohody podepsal, které ministry jmenoval a které země navštívil, koho vyznamenal či omilostnil. Zůstane však povědomí o tom, kým byl, jaký celkový styl vtiskl svému úřadu a jak tím ovlivnil duchovní a mravní klima své doby.

Marná věc: archetyp prezidenta v českých myslích a srdcích vytvořil Masaryk a i on vědomě navázal na jistý typ autority, který prostupuje staletími českých dějin. Když jste se poprvé objevil před zraky celé české veřejnosti, nemohl jste nabídnout mnohé z toho, co si nemůžeme od Masaryka: jeho sošný zjev, akademické vzdělání, kvality univerzitního i táborového řečníka, zkušenost parlamentní i vojenskou. Reprezentoval jste jen procentuálně nepatrnou a léta veřejně pomlouvanou menšinu společnosti - aktivní disidenty. A přece jste záhy v několika podstatných bodech na našeho prvního prezidenta navázal.

Ukázal jste, že prezident není jen prvním úředníkem státu. V naší politické kultuře prezident reprezentuje zásadní jiný rozměr politiky než kterýkoliv manažer moci. Tajemství úspěchu každé společnosti tkví především v pečlivém rozlišení dvou rolí: role řízení a role vedení.

Řízení státu náleží vládě a premiérovi - prezidentovou úlohou je vést, to znamená vytyčovat a artikulovat cíle, předkládat inspirativní vize a motivovat, získávat pro ne lidi. Řadoví politici mohou mobilizovat jedny proti druhým, prezident musí mobilizovat onen morální potenciál společnosti v jedněch i druhých, probouzet pozitivní sílu, dodávat energii, posilovat naději. Ale ani ve jménu optimismu nesmí opustit pudu pravdy. Mnohdy jste ve jménu pravdy byl schopen pojmenovat stav naší společnosti nelítostně: Naše země nevzkvétá, konstatoval jste ve svém prvním projevu a po třináct let jste byl nucen promlouvat o mnoha neveselých věcech. Mnohé snad uvádělo do rozpaku, že jste někdy působil jako prezident i disident zároveň. Ale tím se právě liší naděje, kterou dává odpovědný státník, od laciného optimismu populistu - svou odvahou k pravdě, byť by byla trpká. Dekuji Vám za odvalu - u politiku nevšední - postavit se opakovaně za správnou věc i proti předsudkům a většinovému mínění Společnosti..

Masaryk vedl tento národ především tím, že dokázal interpretovat smysl dějinné chvíle a aktuální šance české společnosti v širokém kontextu evropského a světového vývoje. Právě toto spojení politiky a filozofie způsobilo, že jeho jméno a jeho dílo se vrylo do dějinné

paměti neskonale hlouběji než prvoplánové aktivity politických pragmatiků. A podobně jste činil i Vy: Vaše stálá snaha ukázat spojitost naší cesty k demokracii s planetárním pohybem dnešní civilizace a ochota přemýšlet o globálních problémech naší doby Vám v soudech omezených vysloužila nálepku mesiášského snílka, avšak zjednala Vaším slovům pozornost a vážnost u přemýšlivých lidí pěti kontinentů.

Díky za to, že jste iniciativou Forum 2000 učinil Prahu a sídlo českých králů opět křižovatkou inspirativního setkávání osobností a idejí. Díky Vaší autoritě se Praha stala několikrát dějištěm důležitých mezinárodních politických a ekonomických rozhodnutí. Také ke kroku, který na staletí může být rozhodující pojistkou míru, stability, právní kultury a politické a hospodářské demokracie v naší zemi, vstupu do Evropské Unie, budeme potřebovat váhu Vašeho hlasu proti všem, jimž by vyhovovalo držet naši zem v izolaci a bahně provincionalismu.

Právě tím, že jste zůstal člověkem obou světů, světa kultury a světa politiky, jste mohl politiku obohacovat. Intelektuálně vyprázdněná a myšlenkově vykastovaná politika manekýnů, tančících pod taktovkou "people-metru", vede nutně společnost na scestí.

Ano, Vaším základním politickým nástrojem bylo a zůstalo slovo - ale každý, kdo není vyznavačem skřeků nebo tichých ran nožem do zad, mohl pochopit, že není slovo jako slovo: slovo, nesoucí cenou myšlenku, je činem tiše promenujícím svět. Propůjčil jste politice novou, neotřelou řeč - a také tím jste vzbudil zájem světa. Vždyť náš politický jazyk ve sklepení totality zplesnivěl frázemi, které mnohde přetrvávají nebo jsou nahrazovány myšlenkově vyprázdněným newspeakem takzvaných politických profesionálů.

Ukázal jste, že politika není jen technologie moci - tou je nesporně a nutně také a není radno tím pohrdat. Ale v jistých patrech je politika především kulturou, kulturou komunikace. To je patrně jeden aspekt toho, co měl Masaryk na mysli, když tvrdil, že politika je jen skromnější částí života duchovního. Dekuji Vám za Vaši stálou snahu vrátit politice její duchovní rozměr.

Obstál jste v obou velkých úkolech českého prezidenta: důstojně reprezentovat tuto zemi před světem a doma nikdy nevzdat nekončící zápas o kultivaci veřejného života. Stavěl jste noblesu proti hulvátství, cynismu a nadutosti, kritické myšlení proti "myšlenkovým schémátům" a ideologickým floskulím. Zápas proti lidské hlouposti, malosti, nadutosti a zlobě nelze vyhrát, není však dovoleno jej vzdát: a vy jste vytrval.

Na závěr dovolte malé osobní svědectví. Pane prezidente, prošel jsem v posledních letech na přednáškových a studijních cestách křížem krážem touto planetou, abych lépe porozuměl naší zemi a směru vývoje světa: na všech místech jsem slyšel Vaše jméno vyslovovat s úctou. Nejen na půdě univerzit, nýbrž také od lidí, kteří by sotva dokázali najít na mapě naši zem - afrického hlídače pouštních vykopávek, čínského polárníka v Antarktidě, japonského buddhistického mnicha, nepálského celníka.

Postavil jste nás do nelehké situace: nastavil jste vysokou laťku očekávání. Snad všichni, kdo jsme Vám byli lidsky a myšlenkově blízko v dobách zlých i dobrých a směli jsme tím či oním způsobem s Vámi spolupracovat, se cítíme zavázáni na nejrůznějších místech dál rozvíjet Váš odkaz. Nechceme ho nechat zarůst plevelem tatíčkovských legend, musíme na něj tvořivě a kriticky navazovat. Jen tak ona jiskra naděje, kterou jste v povědomí světa spojil se jménem naší země, nezhasne.

Nechci se pouštět do úvah, zda je pro tuto zemi lepší prezident či král. Královský úřad byl zpravidla doživotní; pokud neskončil pod gilotinou, rozléhalo se zemí volání: král je mrtev - ať žije král! My dnes jsme naštěstí v jiné situaci. Mění se jen dvě role na scéně jednoho života, který se v určité hvězdné chvíli našich dějin prolнул s životy nás všech. A proto

můžeme říci: prezident odchází - občan Havel zůstává. Přátelé, ať dlouho, šťastně, plodně,
"smysluplně" – ať žije Václav Havel!